

УДК 322.146.2

КАРПЕНКО Віталій Дмитрович

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНИХ
ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
СТУДЕНТІВ ВНЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

У статті розглядаються філософсько-методологічні засади пошуку інноваційних методів формування ціннісних орієнтацій студентів, що відіграють ключову роль у становленні особистості майбутнього фахівця-економіста.

Ключові слова: духовні цінності, ціннісні орієнтації, інноваційні методи виховання, педагогічна аксіологія.

The article observes the philosophical and methodological bases of the research of the innovative methods of the student's values orientations which play the key role in the evolution of the future economist personality.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна ситуація з формуванням духовно-моральних якостей студентів у діючій моделі вищої освіти не повною мірою відповідає вимогам підготовки кадрів для роботи в умовах радикальних політичних, соціально-економічних та науково-технологічних трансформацій. Стара традиційна система виховання студентської молоді значною мірою суперечить інноваційним принципам нового Закону України «Про вищу освіту», отже, потребує оновлення свого методологічного, а відтак і методичного потенціалу. Забезпечити спрямованість її на формування творчої особистості, всебічно розвиненого фахівця з новим (ринковим) економічним мисленням неможливо без наукового аналізу теоретико-методологічних засад інноваційних підходів до формування духовного світу особистості.

Мета статті полягає у дослідженні філософсько-методологічних засад процесу формування духовних цінностей студентів у ВНЗ економічного профілю шляхом запровадження у виховній роботі інноваційних методів і технологій розвитку особистості.

Аналіз досліджень і публікацій. Організацією виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі економічного профілю приватної форми власності та обґрунтуванням необхідності пошуку інноваційних методів виховання переймалися такі вітчизняні дослідники як Е.В. Астахова, Н.Г. Чибісова. Чимало наукових праць присвячено дослідженню різних аспектів проблеми ціннісних орієнтацій молоді. Питанням виховання духовності особистості великого значення надавали відомі українські педагоги (Г. Ващенко, Б. Грінченко, О. Духнович, В.О. Сухомлинський), вітчизняні вчені духовну культуру розглядають як процес гуманізації природи та суспільства, самої людини, та як сутність духовного розвитку (І. Бех, І. Зязюн, О. Сухомлинська, В. Андрущенко, О.Виговська, О.Олексюк, Г. Шевченко, М. Євтух, О. Ціхоцька та ін.). Дослідженню сутності поняття «цінність», «ціннісні орієнтації» приділяли увагу Д. Леонтьєв, Н. Окса, А.

Спіркін, В. Ядов, А. Здравомислов; аналізом динаміки ціннісних орієнтацій молоді займались А. Маслоу, К. Роджерс, О.В. Савчук, С.В. Драч, О.В. Цимбал та ін.

Проблема ролі ціннісних орієнтацій та її значення у сучасному гуманістичному знанні у філософському, соціологічному та психологічному аспектах розглядається в роботах В.О. Василенка, В.П. Тугарінова, А.І. Андрищенко, А.Г. Здравомислова, В.В. Водзинської, А.О. Ручки, В.О. Ядова, В.Л. Ольшанського, М. Кагана, І. Бега, А. Маслоу, М. Рокича та ін. вітчизняних та зарубіжних вчених. Інноваційні педагогічні системи ретельно обґрунтовані в працях О. Вишневського, В. Караковського.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Актуальність досліджуваної проблеми обумовлена нагальною необхідністю розробки та втілення в педагогічну практику принципово нових методик та технологій формування духовних цінностей у студентів, які отримують вищу економічну освіту у приватному ВНЗ, оскільки втрата часу у переорієнтації її на високі принципи гуманізму може призвести до незворотних наслідків та віддалення вітчизняної системи освіти від європейських стандартів [4; 8; 9]. Духовність молоді людини перебуває у процесі становлення, отже своєчасний вплив на свідомість особистості тісно пов'язаний з вирішенням завдань всебічного її виховання. Новий Закон України «Про вищу освіту», що був прийнятий в умовах складної військово-політичної ситуації на Сході нашої країни та набрав чинності з 6-го вересня 2014 р., одним із основних завдань ВНЗ вважає «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» (ст.26). Закон вимагає від науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів не тільки поважати гідність осіб, що навчаються, але й «прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів України» (ст. 58). Це ще раз підкреслює актуальність та нагальну необхідність пошуку педагогічними колективами вищої школи нової системи цінностей та інноваційних методів виховної роботи у відповідності з сучасною європейською філософією освіти та Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті.

Сьогоднішній стан духовного життя суспільства деякі науковці, спираючись на результати численних соціологічних досліджень, що стали матеріалом для соціально-філософського аналізу проблеми, характеризують як «тотальну кризу цінностей», яка породила ситуацію «глибокої світоглядної дезорієнтації» в молодіжному середовищі. Спостерігається виникнення установки на швидке збагачення, пріоритет цінностей споживання, девальвація таких моральних якостей, як доброта, милосердя, порядність, чесність, відповідальність, а провідним стимулом до праці почав виступати матеріальний інтерес (гроші, високий зарібок, багатство, комфортні умови проживання), тоді як духовні цінності «суттєво занепали» [7]. На нашу думку, кризові явища в духовному житті суспільства напевно слід розглядати не тільки у руйнівних соціокультурних тенденціях, а й як відносно тривалий, але закономірний процес формування свідомості і

Управління бізнесом і соціальним прогресом у регіоні

культури поведінки, адекватних сучасній економічній моделі розвитку суспільства.

На це одним із перших звернув увагу відомий український педагог-подвижник О. Вишневський, який запропонував визначення виховання як процесу «формування досвіду (моделі) поведінки людини у духовній та соціальній сферах, а також у її стосунках з природою. Вихованість, - підкреслює дослідник, - передбачає наявність у людини механізму орієнтації і саморегуляції, в основі якого лежать прийняті нею цінності, ставлення до всього, з чим вона стикається» [1, с. 8].

Важливим у методологічному плані положенням можна вважати висновок О. Вишневського про те, що «в основі будь-якої системи освіти лежить прийнята в суспільстві система цінностей, а отже і віра у відповідні ідеали» [1, с. 19]. Зрозуміло, що саме принципово нова система цінностей повинна стати джерелом формування ціннісних орієнтацій молодого покоління, яке відкидає застарілі антропоцентричні цінності «радянського періоду». В той же час спірною видається думка автора про те, що наше сучасне виховання неминуче піде традиційно-християнським шляхом.

Адже, наприклад, духовний світ майбутнього фахівця економічного профілю формується в умовах аксіологічного плюралізму. Тобто в демократичному суспільстві людина має змогу вільного вибору моделі поведінки, а відтак вищий навчальний заклад може вплинути на процес моральної, політичної, економічної соціалізації студента через створення умов життєдіяльності та навчання, адекватних трансформаційним процесам, що відбуваються у самому суспільстві. Простіше кажучи, економічне мислення, зміст освіти та ціннісні орієнтири повинні співпадати з реальними соціально-економічними процесами, повсякденною практикою життя і вимогами часу. Вони не повинні нав'язуватись ззовні силою авторитету, або в інший спосіб.

Сучасна соціальна філософія дещо по-новому розглядає питання сутності і місця ціннісних орієнтацій в структурі світогляду людини. Так, А.Г. Спіркін висуває важливе, на наш погляд, теоретико-методологічне положення, про те, що «світогляд існує у вигляді системи ціннісних орієнтацій, ідеалів, вірувань і переконань, а також способу життя людини та суспільства» [6]. Цінності, які сповідує людина, формують ціннісні орієнтації особистості (систему матеріальних і духовних благ, що визначає думки, вчинки і стосунки між людьми), що є складовими вищих рівнів спрямованості особистості; диспозиціями, котрі регулюють загальну зорієнтованість діяльності людини на значущі соціальні об'єкти й явища, цінності різних соціальних спільнот. Ціннісні орієнтації стосуються: основних сфер самореалізації людини, якими є праця, суспільна активність, освіта, спілкування тощо; соціально-моральних характеристик особистості (почуття, обов'язки, сумління тощо); взаємин із різними категоріями людей. Зміни в ціннісній структурі свідомості передбачають зміни світогляду. Отже, система ціннісних орієнтацій є рівнем саморегуляції і реалізується у поведінці особистості, що доцільно враховувати в процесі реалізації аксіологічного підходу під час фахової підготовки студентів у ВНЗ.

Філософсько-методологічний аспект проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості складається також з розкриття механізму інтеріоризації об'єктивних цінностей культури, причин і умов, за яких останні стають суб'єктивно значимими, стійкими життєвими орієнтирами особистості, її ціннісними орієнтаціями.

Сам спосіб мислення, який формується у майбутніх фахівців економічного профілю, має ціннісний характер. Ціннісні ж орієнтації представляють внутрішній світ особистості, будучи виразами стабільного, абсолютного, незмінного - того, що називають ідеалом. Тому процес формування ціннісних орієнтацій можна представити як складний і суперечливий, розгорнутий у часі процес саморуху свідомості, який має певні етапи відповідно із віковим розвитком людини. Отже, реально впливати на різні елементи механізму соціалізації студента можливо лише через спеціально створені ситуації життєдіяльності, допомагаючи йому у пошуку і засвоєнні цінностей, перетворенні їх у власні переконання, виборі та проектуванні поведінки і образу свого майбутнього.

Слід зазначити, що ціннісні основи сучасної педагогіки як і всієї системи освіти визначаються педагогічною аксіологією – наукою про цінності в освіті. Саме вона дозволяє через ціннісні пріоритети підкреслити центральне положення людини, її внутрішнього духовного світу в педагогічній системі. Але, як свідчить багаторічний досвід виховної роботи, стан формування ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів значною мірою залежить від аксіологічної сфери професорсько-викладацького складу. Таким чином, дуже актуальною проблемою залишається вплив аксіологічних орієнтацій суб'єктів навчально-виховного процесу на систему професійної підготовки студентів.

В сучасних умовах створення в кожній школі, в кожному вищому навчальному закладі власної виховної системи розглядається як один із основних шляхів реформування виховання, модернізації освіти. Ці завдання набувають особливого значення для ВНЗ економічного спрямування, оскільки сучасне економічне мислення, як було зазначено вище, не повинно суперечити тенденції гуманізації та гуманітаризації освіти. Виховна система, як і будь-яка гуманістична виховна система – відкрита, не завершена, постійно удосконалюється і оновлюється. Вона має бути побудована на наукових засадах, інноваційних технологіях і повинна охоплювати головні, найбільш суттєві компоненти та зв'язки між ними.

Основними принципами створення інноваційної моделі виховної роботи, що відповідає новій парадигмі вищої освіти, можна вважати принципи цілісності, особистісної орієнтації та технологізації [3].

Принцип цілісності виховання слід розглядати як системний педагогічний процес, спрямований на гармонійний та всебічний розвиток особистості, формування в неї цілісної картини світу та передбачає наступність у реалізації напрямів та етапів виховної роботи на різних освітніх рівнях.

Принцип особистісної орієнтації орієнтує вихователя на формування у підростаючої особистості почуття самоцінності, впевненості у собі, виробляє оптимістичну стратегію розвитку кожного вихованця на етапі прогнозування, спрямовує зусилля на розвиток світогляду, цілісної свідомості.

Принцип технологізації передбачає науково обґрунтовані дії педагога та відповідно організовані ним дії вихованців, підпорядковані досягненню спеціально спроектованої системи виховних задач, що узгоджується з психологічними механізмами розвитку особистості. Побудований таким чином виховний процес має ознаки проєктивності, певною мірою гарантує позитивний результат.

Управління бізнесом і соціальним прогресом у регіоні

Головним інноваційним орієнтиром виховної діяльності вищої школи повинна стати *технологія психолого-педагогічного проектування*, яка добре зарекомендувала себе експериментально на шкільному рівні та, вірогідно, дозволить уже сьогодні говорити про якісне оновлення змісту навчально-виховної діяльності ВНЗ відповідно до вимог філософії освіти та українського суспільства [5]. Педагогічний колектив, працюючи в пошуковому режимі, має створити нову модель системи виховної роботи, підійти до цілісної психолого-педагогічної системи особистісно-розвивального змісту навчально-виховного процесу в цілому, як це вже має місце у експериментах на базі середньої школи. Інноваційний підхід має здійснюватись на засадах системного методу, який передбачає ефективну взаємодію трьох підсистем - виховання (як загального цілепокладання), навчання (як засобу досягнення загальної мети виховання), особистісного розвитку (як результативної сторони виховного процесу).

Таким чином, інновації у виховних системах неможливі поза межами дидактики вищої школи, оскільки система виховання у ВНЗ інтегрована у загальну систему освіти і певною мірою їй підпорядкована. Звідси і випливає добре відомий принцип єдності навчання та виховання.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень:

1. Теоретико-методологічні засади інноваційних підходів до формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді слід розглядати у контексті причинно-наслідкового зв'язку об'єктивних чинників та суб'єктивних факторів, зокрема таких як трансформаційні процеси соціально-економічної та політичної системи в країні, що призводять до радикальних змін у структурі цінностей суспільства та особистісних ціннісних орієнтацій його членів; становлення і розвиток ВНЗ приватної форми власності із цілою низкою особливостей у наданні освітніх послуг та організації навчального процесу; запровадження у життя принципово нової парадигми освіти, принципів функціонування та вимог згідно нового Закону України «Про вищу освіту».
2. Сьогодення вимагає від вищої школи підготовки не просто висококваліфікованих випускників, а фахівців із високим рівнем інтелектуального й духовного розвитку, національно свідомих громадян-патріотів, носіїв нових соціальних цінностей. Для того, щоб підготувати майбутнього спеціаліста до професійної діяльності, потрібно не лише звертати увагу на професійні здібності у його галузі, але й на вихованість, що включає формування духовних ціннісних орієнтацій.
3. Духовні цінності є основою буття людини як особистості. Дослідження філософських засад духовності дозволяє стверджувати те, що, будучи універсальним і системоутворюючим феноменом життя одиничного і сукупного суб'єктів, вона є основою у виховних теоріях, бо одночасно є результатом формування і виховання.
4. Виховна система економічного ВНЗ має базуватись на колективній творчій діяльності, використанні колективних творчих справ тобто на плідній співпраці вихователів та вихованців. Вона є інтерактивною, в ній поєднуються методи і форми роботи з метою формування у студентів ціннісних орієнтацій та загальної культури, а її учасники активно включаються в різноманітні види діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів ВНЗ. Видання друге, доопр. і доповнене. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
2. Гребеник Т.В. Організація наукових досліджень в системі громадянського виховання студентів вищих навчальних закладів // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010. – Вип. 61. - С. 140-145.
3. Дем'янюк Т.Д., Бех І.Д., Байрамова М.Г., Мельничук Л.С. Духовно-моральне виховання особистості: інноваційний підхід: навчально-метод. посібник / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти; Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Науково-дослідна лабораторія інноваційних виховних технологій; Навчально-методичний центр відділу освіти Березнівської райдержадміністрації. — К. : Волинські обереги, 2007. — 316с.
4. Инновационный поиск продолжается...: из мирового опыта становления непрерывного образования: монография / Нар. укр. акад.; под общ. ред. В.И. Астаховой. – Харьков: Изд-во НУА, 2012. – 240 с.
5. Караковский В.А., Новікова Л.И., Селиванова Н.А. Воспитание? Воспитание ... Воспитание! Теория и практика школьных воспитательных систем. – М.: Новая школа, 1996. – 160 с.
6. Спиркин О.Г. Философия: Учебник. – 2-е изд. - М.: Гардарики, 2005. - С. 16.
7. Цимбал О.В. Соціально-філософський аспект трансформації аксіологічних орієнтацій молоді в сучасному суспільстві // Гуманізм і освіта. Збірник матеріалів Х Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 14-16 вересня 2010 р. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2010. – С. 148-150.
8. Чибісова Н.Г. Організація виховної роботи в сучасному ВНЗ (з досвіду роботи приватних ВНЗ України) // Економіка і управління. – 2013. - № 3(59). – С. 52-57.
9. Romanovskii A.A., Romanovska Yu.Yu. Economic and managerial innovations in the system of higher education // Економіка і управління. – 2013. - № 3(59). – С. 14-31.

УДК 330.83

ЯРОВИЙ **Анатолій Михайлович,**

кандидат філософських наук, доцент

ВІРТУАЛЬНО-ОБРАЗНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ

СУЧАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Обґрунтовується необхідність створення нової методології нераціональних (образних) структур з можливостями використання їх потужного евристичного потенціалу. Контури нового логічного базису економічної науки пов'язуються з використанням візуально-інтуїтивного економічного моделювання та прогнозування.

Ключові слова: методологія інтуїтивно-образного пізнання, інформаційно-образні технології, віртуально-образне моделювання.

The necessity of creating a new methodology of irrational (imaginative) structures with opportunities to use their powerful heuristic potential is grounded. The contours of the new logical basis of economics are associated with the use of visual-intuitive economic modeling and forecasting.

Управління бізнесом і соціальним прогресом у регіоні

Key words: *methodology of intuitive and imaginative knowledge, information and imagery technology, virtual-imagery modeling.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В попередній публікації автора [1, с. 77-85] обґрунтовувалась необхідність методологічних інновацій в системі економічних наук в контексті впровадження елементів нової образної методології. Важливість впровадження таких методологічних підходів підтверджується тими фактами, що в системі економічних наук та в практиці економічної діяльності, останнім часом, значно активізується використання, так званих, віртуально-образних технологій. Прикладами впровадження вказаних технологій є:

- створення візуалізаційних залів на нью-йорській фондовій біржі, де брокери більше не дивляться на нескінченні ряди цифр, а відображають поведінку фондових механізмів у вигляді віртуально-образної реальності;
- віртуально-образна модель фінансового ринку в брокерських компаніях на Уолт-стріт;
- використання технології візуально-інтуїтивного пошуку корисної інформації в системі цільового маркетингу Германії і т. д.

Звертаємо увагу на той факт, що в умовах сучасних ринкових відносин, в багатьох випадках виникають такі економічні ситуації, які в принципі не можуть бути алгоритмізовані. А це означає, що в більшості вони не можуть бути вирішені традиційними способами, тобто засобами раціоналістичних технологій. Тому розробка та використання візуально-інтуїтивних технологій – один із важливих стратегічних напрямків сучасного економічного мислення, складовими яких є віртуально-образне економічне моделювання та прогнозування.

Активізація розвитку інформаційно-образних технологій на сучасному етапі особливо актуальна для економіки України. Інноваційна діяльність, що виступає в найближчій перспективі як стратегічна мета економічної політики держави, в першу чергу, може реалізуватися через створення оновленого національного технологічного сектора економіки. Цілком зрозуміло, що в такому контексті поставлені завдання не можуть бути вирішені без розробки та впровадження новітніх інформаційно-образних технологій, що забезпечує їх суттєвий прикладний характер. В той же час, функціонування самих інформаційно-образних технологій потребує фундаментальних філософсько-методологічних обґрунтувань. Таке положення викликане певними об'єктивними обставинами, і в першу чергу, самою специфікою інформаційно-образних технологічних інновацій.

За результатами наукового аналізу сучасного стану розвитку інтелектуальних інформаційних технологій, автор концентрує увагу на розумінні сутності їх двох різновидів:

- 1) інформаційних технологій символічного типу (тобто, раціоналістичних за своєю природою та принципами обробки символічної інформації);
- 2) візуалізації як новітньої інтелектуально-інформаційної технології (де базовою компонентою і механізмом дії є принцип образної обробки інформації).

Причому, якщо перший різновид – інформаційно-символьні системи - на сучасному етапі набувають достатньо широкого рівня розвитку та розповсюдження і в повній мірі домінує; то другий різновид – візуалізація (інформаційно-образні структури) – лише набирають потужності і знаходяться на початковому етапі свого розвитку.

Основною метою даної статті є дослідження унікальності візуалізації як інформаційно-інтелектуального феномену та обґрунтування її особливого

статусу не лише в контексті технологічних інновацій, але і з точки зору нагальних потреб зі створення принципово нового логічного базису та, в цілому, якісно відмінної методології образного посягання світу.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Автор, базуючись на нових соціально-економічних та філософсько-методологічних підходах, формулює наукову гіпотезу, де стверджує про те, що:

1) інформаційно-символьні системи (якої б доскональності вони не досягли) не є достатніми в контексті реалізації можливостей сучасних систем штучного інтелекту;

2) більш евристично потужними та інформаційно ємними є інформаційно-образні структури (в тому числі візуалізація), а тому саме за ними майбутнє;

3) самі по собі жодна із вказаних інтелектуальних структур не можуть в повній мірі реалізуватися, адже лише шлях інтеграції та взаємодоповнення – істинне розуміння в цілому перспектив розвитку сучасних інтелектуально-інформаційних технологій та досліджень проблеми штучного інтелекту взагалі.

Запропоновані в гіпотезі положення, що в особливості актуалізують візуалізацію, тобто саме необхідність розробок штучних інформаційних інтелектуально-образних систем, здійснені не довільно. Таке обґрунтування витікає із 2 підходів, які автор буде намагатися реалізувати:

1) із суттєвих технологічних трансформацій, які все більше виявляються та завойовують передові позиції в практиці сучасних розробок систем штучного інтелекту та підготовчих науково-теоретичних і експериментально-технічних напрацювань в сфері інженерних технологій. Відповідно, практичні аспекти актуалізації візуалізації тісно пов'язані і витікають також із нових концептуальних підходів сучасної когнітології.

2) філософсько-методологічного аналізу та епістемологічних інновацій, які автор буде пропонувати та намагатися обґрунтувати в контексті розуміння статусу та ролі образної компоненти (візуалізація) не лише в системі штучного, але і природного інтелекту людини.

Вищевказане свідчить про те, що традиційні підходи до розробки та реалізації систем штучного інтелекту, в певній мірі, обмежені і недостатньою, для вирішення багатьох прикладних задач, ефективності не забезпечують. Більш того, дослідження показують, що якщо орієнтуватися лише на них, то в недалекій перспективі ми можемо зіткнутися (та вже і тепер ці питання піднімаються) з проблемами обмеженості традиційних інтелектуально-інформаційних систем. А це, в кінцевому рахунку, може призвести до виявлення "електронного інформаційного глухого кута". Вихід тут лише один, тобто в забезпеченні технологічних інновацій, що реалізується через розробку та впровадження принципово нових інтелектуальних інформаційно-образних технологій (візуалізації), тобто технологій, які реалізують елементи інтелекту людини, що здатний до великих можливостей навчання та самонавчання, сприйняття та розуміння образів.

Розглядаючи візуалізацію як унікальний інтелектуально-інформаційний феномен на початку потрібно сказати головне: візуалізація (як не парадоксально це може виглядати) стимулює та забезпечує потужні технологічні трансформації, які докорінним чином можуть змінити (і вже

Управління бізнесом і соціальним прогресом у регіоні

тепер змінюють) соціальний уклад людини і суспільства. Акцент на парадоксальність та неочікуваність в оцінці саме такої детермінуючої функції візуалізації в забезпеченні соціальних трансформацій не випадковий. Адже в сучасній науковій літературі активно обговорюються проблеми соціальних трансформацій, виявляються основні соціальні фактори їх забезпечення, в тому числі і соціально-технологічного характеру. Багато пишеться про сучасні процеси інформатизації і здійснюється аналіз їх як позитивних так і негативних соціальних наслідків. І це цілком правомірно і доцільність подібних досліджень не викликає ніяких сумнівів.

Однак при аналізі процесів інформатизації не завжди виділяються базові пріоритетні підходи. Вірніше вони виявляються, але в дещо однобічному вигляді. В більшості своїй в науковій літературі з інформатизації таке технологічне явище характеризується як виключно раціоналістичного вигляду (та походження). Тому і тотальна комп'ютеризація розглядається як тотальна віртуалізація суспільства але і в той же час реалізована виключно раціоналістично-символьною методологією. Саме така установка на домінанту такої методології спровокувала і викликала протилежну реакцію: тотальну критику раціоналізму, де відповідно і в тому числі критичній оцінці піддалися і самі процеси інформатизації розглянуті у їх раціоналістичному аспекті в контексті їх негативних соціальних наслідків. Ідеологія постмодернізму, яка ініціювала і активно розвиває та нарощує такі критичні підходи цілком справедливо вказує на негативи саме такого виду "інформатизації" і, відповідно, такого типу соціальних мегапроектів, які не надають істинної перспективи людині і суспільству. В намаганні знайти вихід із складного положення, представники постмодернізму пропонують свої механізми та виявляють власні підходи до вирішення непростих соціальних проблем. Не вдаючись до детального аналізу таких підходів (і, водночас, підтримуючи їх) запропонуємо та вкажемо ще на один підхід, який (як на нашу думку) заслуговує на увагу і може (в певній мірі) посприяти у знаходженні конструктивних вирішень. Що маємо на увазі?

Так, дійсно, сучасні процеси інформатизації активно заявили про себе і, так би мовити, "кинули" виклик сучасному суспільству, зумовлюючи його суттєві трансформації. Тотальна комп'ютеризація активно згенерувала віртуалізацію як провідну сучасну інформаційну інтелектуальну технологію. Такого типу віртуалізація забезпечує суттєву модернізацію сучасного суспільства. Однак сама по собі віртуалізація як сучасний інформаційно-технологічний процес не обмежується і не зводиться лише до символізації. Глобалізація символізації в аспекті створення свого роду універсального гіпертексту (тобто лінійно упорядкованого замкнутого універсалу текстів) виявляє свою неконструктивність і безперспективність [Лукьянец, 2004:с.18]. Є ще інший більш перспективний різновид віртуалізації, який останнім часом активно розвивається і все більше заявляє про себе – це візуалізація. Візуалізація як сучасний інформаційно-технологічний процес нетотожна символізації, більш того якісно відрізняється від неї.

Розглядаючи візуалізацію як своєрідний інформаційно-інтелектуальний феномен вкажемо спочатку на її унікальність як форми і типу отримання та представлення інформації. Специфіка виражається в самому підході інформаційної системи до зображення самого об'єкту, а саме: він розглядається в контексті своєї одиничності, нескінченної неповторності та своєрідності, своєму глибинному індивідуальному вимірі. Таке гносеологічне означення візуалізація отримує за результатами та на основі розуміння її

пізнавальної природи. Гносеологічний смисл візуалізації як тенденції розвитку сучасних штучних інтелектуальних систем відповідає та є адекватним чуттєво-образним механізмам природного інтелекту людини. Адже за своєю гносеологічною природою чуттєво-образне (і в цьому його принципова відмінність від раціонального) зорієнтоване на відображення індивідуального (одиночного) в предметі, в той час як раціональне через розробку та оперування абстрактно-логічними (понятійними) формами досягає відображення загального (типового) [Яровий, 2006].

Раціоналізм ще з самого початку свого виникнення як певний науково-філософський напрям задав і відповідну спрямованість і програмованість духовності людини і суспільства в цілому, що закріпилося у певних інтелектуальних нормах та стереотипах. Акцентуючи саме у такому контексті правомірно розглядати проблему раціонального і образного не лише як філософсько-гносеологічну, але й соціальну і, навіть, загальнокультурну. Оскільки раціональне пропагує ідеологію доміанти загального (пригнічує індивідуальне). Образне ж навпаки, закликає до духовного пошуку та проникнення в індивідуальне та є його квітесенцією. То, відповідним чином, і створюються певні духовні традиції та інтелектуальні стереотипи, коли і суспільство в цілому вибудовується за їм подібними духовними програмами. Тому перехід до епохи постмодерну передбачає, разом з тим, і кардинальні зміни в самій ідеології мислення і пізнання людини, суттєву переорієнтацію суспільства в цілому, що приводить до розробки принципово нових духовних стратегій та утвердження нових інтелектуальних пріоритетів.

Суттєві трансформації в системі сучасної гносеології та соціології пізнання приводять до того, що раціональне доходить висновку щодо існування нових гносеологічних і соціокультурних цінностей, які генеруються та реалізуються чуттєво-образним. Центральний пункт цих цінностей – утвердження пріоритету одиночного (індивідуально-конкретного). Для чуттєво-образного проникнення та досягання індивідуального – це надмета і весь його смисл, життєвий стимул і вся його мрія. Чуттєво-образне живе індивідуальним, отримує від нього свої життєві сили та проникає в нього.

Все це в рівній мірі відноситься і до візуалізації як певної інтелектуально-інформаційної технології, яка базується на суб'єктній чуттєво-образній конструктивній діяльності. А тому, головне і у візуалізації, весь її смисл і вся її мета – це не просто чуттєве відображення об'єкту інформаційною системою, а форма чуттєво-образної конструкції об'єкту, реалізована шляхом представлення його як одиночності, тобто в його нескінченній індивідуальності та неповторності. І така чуттєво-образна конструкція досягається інформаційним чином, тобто методами та технологією штучного інтелекту. Тому ми і стверджуємо, що інформаційний феномен візуалізації уже сам по собі свідчить про відносно високий рівень, який досягнутий у розвитку самої науки про штучний інтелект. Адже віртуалізація як духовний продукт штучної інтелектуальної системи (по мірі її вдосконалення) пройшла тривалі етапи символізації (як свого різновиду) і набувши певного стану зрілості вийшла на більш високий рівень – рівень візуалізації. А все це, в цілому, свідчить про певну динаміку, прогрес та зростання всієї науки про штучний інтелект.

Управління бізнесом і соціальним прогресом у регіоні

Однак, виникає парадоксальна ситуація, коли візуалізація як глобальна тенденція сучасного етапу інформатизації реалізується через активне використання можливостей традиційної методології, яка базується на принципах оперування абстрактно-понятійними структурами, основу яких складають логіко-символьні схеми мислення традиційного типу. В такому вигляді не досягається розуміння істинних причин візуалізації та реальних потреб її реалізації. Принаймні, таке розуміння зводиться до поверхневої її оцінки, до розгляду візуалізації як свого роду певного додатку, доповнення (можливо, навіть популяризації, а значить спрощення) раціонально-символьних трактовок. Нівелюються тим самим гносеологічні її цінності та можливості. По суті в оцінці співвідношення процесів візуалізації і символізації повторюється та ж (вже історично відома) схема оцінювання, як і при оцінці співвідношення чуттєвого і раціонального в системі природного інтелекту людини.

В цьому питанні ми б хотіли категорично заперечити і заявити, що компонентом чуттєвої візуалізації не вичерпується. А тому самою (і просто) чуттєвістю її не потрібно обмежувати. Візуалізація як гносеологічний феномен набуває більш глибинного змісту. Вона виражає не просто певну (окрему) компоненту гносеологічного механізму пізнання, а виходить на більш високий гносеологічний рівень та отримує гносеологічний статус та є штучною інформаційною відповідністю якісно нового чуттєво-образного типу пізнання. Тобто, так само як в структурі природного інтелекту людини реалізуються два типи пізнання: раціональне та чуттєво-образне; подібним чином і в системі штучного інтелекту виявляють себе та функціонують (вже в машинному режимі) такі типи обробки інформації як символізація і візуалізація.

А тому, так само як раціональне і чуттєво-образне (в системі природного інтелекту) як типи пізнання базуються на гносеологічно відмінних принципах та підходах, подібного характеру гносеологічної особливості (та відмінності) повинні характеризувати, з одного боку, символізацію, а з другого, візуалізацію як різних (за природою і принципами) штучних типів обробки інформації.

А тому, в контексті вирішення задач за необхідністю переходу до нового логічного базису та створення нової методології багатовимірних (інваріантних) інтелектуальних систем, скажемо головне: такий логічний базис повинен реалізовуватися нетрадиційно і здійснюватися шляхом вибудовування нових логічних концепцій. Використання старих логічних схем не стільки можуть допомогти (хоча і тут вони зберігають певні можливості), як затруднити та ускладнити вирішення поставленої задачі. Звичайно, із “тактичних” розрахунків в умовах недостатності розвитку та розповсюдження нової методології при вирішенні поставленої задачі можливе використання традиційних логічних форм, але з певною мірою допустимості та умовності, трансформуючи та адаптуючи їх (в міру можливого) до створення інтелектуальних систем нового типу.

Інтелектуальні системи, які функціонують за принципами традиційних логічних схем реалізують інтелектуальну діяльність в контексті відображення ідучи за формулою “тут – і – тепер” (одновимір). Новітні ж інтелектуальні системи, які беруться на озброєння новою методологією забезпечують вихід на більш високий рівень інтелектуальності, оскільки реалізують відображення ідучи за схемою: “там – і - тоді”, тобто спроможні моделювати

нескінченний багатовимір: “раніше - пізніше”. Відповідно і евристичні можливості таких систем значно потужніші.

Зміни стратегічних критеріїв інтелектуальної діяльності суттєво видозмінює її основні форми і зміст. Зовсім по-іншому розставляються акценти: інтелектуальну систему не лише і не стільки цікавить матеріальна форма в стані “тут-і-тепер”, як пріоритет надається моделюванню можливостей “там-і-тоді” (“раніше – пізніше”), на основі чого і здійснюється основна інтелектуальна операція – прогнозування та передбачення. Відповідно видозмінюються і технологія інтелектуальної діяльності: алгоритмічні принципи, побудовані за незмінними логічними схемами, все більше уступають місце динамічним інтуїтивно-імовірнісним методикам прийняття рішень.

Таким чином, суттєві модернізації здійснюються і в розумінні самої інтелектуальної діяльності та форм її виявлення. За результатами критик сучасної раціоналістичної парадигми все більшої вагомості та домінантності набуває інша нераціонального (іраціонального) типу інтелектуальної діяльності, однією із різновидів якої виступає образна компонента (візуалізація). Образне мислення та тип пізнання все більше актуалізуються. І найголовнішими параметрами такої актуалізації, її основними пріоритетами є можливість досягнення тих самих глобальних характеристик, про які вже вказувалося раніше: багатовимірності, що репрезентує нескінченне виявлення індивідуальності (одичності).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Підсумовуючи усе вищезазначене можна стверджувати, що саме тепер вимальовується та досягається рівень концептуальності в представленні нових задач по створенню якісно нового типу інтелектуальних систем та наданні реальних можливостей їх моделювання. Сутність такої концепції – створення та функціонування інтелектуальних систем принципово нового типу – інформаційно-образних структур; а її центральна ідея – ідея візуалізації. Саме виходячи із самої назви наукової концепції та змісту її центральної ідеї стають зрозумілими і засоби методологічної її реалізації.

Саме така інтеграція сучасних глобальних технологій, розглянута в контексті глобальних генерацій – створення новітніх інтелектуально-образних структур (тотальна візуалізація) – і виступає як основна задача сучасного етапу розвитку штучного інтелекту.

Список використаних джерел та літератури:

1. Яровий А.М. Методологічні інновації економічної науки в контексті переходу до нової парадигми постмодернізму // Регіональна-бізнес економіка та управління. – 2013. - №4.
2. Лукьянец В., Соболев О. Рациональность – „обычай-деспот”? // Sententiae. – 2004. – Спецвыпуск №1. – с. 18.
3. Яровий А.М. Про гносеологічну природу образного типу пізнання // Мультиверсум: Філософський альманах. – 2006. - №56.